

L'OBRA ESCENOGRÀFICA DE JOSEP MESTRES CABANES, OBJECTE D'HOMENATGES

L'últim escenògraf

El nom de Mestres Cabanes és actualitat, Manresa li concedeix la medalla d'or de la ciutat, a Burgos li reten un homenatge i al Gran Teatre del Liceu s'exposa ara part de la seva obra, es publica una antologia i es fa la reposició dels 'Mestres cantaires de Nuremberg', una de les seves millors escenografies.

Joan Tres

Josep Mestres Cabanes és un manresà de noranta-un anys que ha dedicat tota la seva llarga vida a l'art, concretament a la pintura de cavallet i a l'escenografia, camp on ha aconseguit un alt nivell de qualitat que el situa al costat dels grans escenògrafs realistes catalans.

Josep Mestres neix a Manresa el 13 de juny de 1898; a causa de la precària situació familiar ingressarà, amb el seu germà Ignasi, a la casa de la Caritat, on s'estarà durant dos anys. L'any 1911 comença estudis artístics a l'Escola d'Arts i Oficis de Manresa, on tindrà com a professors l'arquitecte Ignasi Oms i el pintor Francesc Cuixart, de qui aprendrà les primeres tècniques del dibuix.

L'any 1919, acabats amb notes excel·lents els estudis a Manresa, es trasllada a Barcelona per ampliar coneixements a l'Escola Superior de Belles Arts i Oficis, on assisteix a les classes de perspectiva del catedràtic Josep Calvo Verdonces, deixeble i col·laborador del gran escenògraf i mestre de mestres Francesc Soler i Rovirosa. Les classes de l'insigne perspectivista i el treball, al taller d'escenografia, d'un altre deixeble de Soler Rovirosa, Salvador Alarma, l'introdueixen en els secrets i les tècniques de l'escenografia realista, a la qual dedicarà tota la seva vida.

La seva joventut a Barcelona és dura, el treball és fort i la situació econòmica, feble; amb un sou de vint-i-cinc pessetes a penes en té prou per a menjar i dormir; però en Josep continua treballant, no defalleix.

Tant o més important que la influència de Salvador Alarma, ho fou la de Maurici Vilumara, amb qui, a més dels vincles professionals —Josep Mestres l'ajudà diverses vegades en l'estudi que aquest tenia al Teatre del Liceu—, hi havia una profunda amistat. En l'ambient on es mogué Josep Mestres a Barcelona era inevitable que esdevingués un continuador del moviment realista d'escenografia, que s'inicià al segle XVIII amb els germans Tramulles, continuà el XIX amb Sebastià i Marià Carreras, i arribà al seu punt més àlgid amb Soler i Rovirosa, Maurici Vilumara, Salvador Alarma i Oleguer Junyent.

El 1922 Josep Mestres viatja a Buenos Aires per a acabar i col·locar el sostre del teatre Cervantes, propietat de l'actriu Maria Guerrero; i el 1927 col·labora en la decoració del Palau Reial de Pedralbes de Barcelona, alhora que comença a exercir de professor d'escenografia i perspectiva a l'Institut del Teatre de la Diputació de Barcelona.

Escenografia de 'Sigfrid' realitzada per Josep Mestres.

Malgrat que la dedicació a l'escenografia no li deixava gaire temps per a altres coses, Josep Mestres es dedicà també a la pintura de cavallet, i fou guardonat a l'Exposició Internacional de Barcelona l'any 1929 amb la medalla de plata. Presentà la seva obra en diverses exposicions sempre amb gran èxit de crítica i de públic. La seva dedicació a l'escenografia, com els èxits aconseguits en les seves produccions, es comencen a veure recompensats l'any 1939, quan es forma la societat Alarma-Mestres, que perdurarà fins a la mort del primer.

L'any 1945 comença la producció d'escenografies per al Liceu, que, junt amb la decoració del Palau de Pedralbes, és la seva obra més coneguda: encara que no hem d'oblidar que per al Liceu creà l'escenografia de vuit òperes, cinc de les quals wagnerianes, i que la seva producció escenogràfica completa consta de trenta-cinc muntatges escenogràfics per a diversos teatres de Barcelona, Madrid o València; evidentment, tingueren més ressò públic les produccions per al Liceu que les dels altres teatres.

Cal recordar també que fou l'any 1940 quan Josep Mestres pintà el primer quadre de la catedral de Burgos, amb el qual inicià una llarga sèrie de més d'un centenar d'obres que el convertiren en *el pintor* de la catedral de Burgos.

Però, tornant a la producció escenogràfica, Josep Mestres creà per al Liceu les escenografies d'*Aida* l'any 1945, *Els Mestres cantaires de Nurem-*

berg l'any 1950, *Sigfrid* i *La Walkiria* el 1951, i *Tristan i Isolda* el 1954. El 1956 l'autor, tot i que continuà treballant al Gran Teatre del Liceu fins el 1986, ja no produeix noves escenografies; el Teatre del Liceu prefereix, per abaratir-ne el cost, llogar l'escenografia en lloc de fer-la. En aquest moment Josep Mestres ja és un escenògraf consagrat; «l'últim escenògraf», que és com s'ha definit a ell mateix alguna vegada; el que és indubtablement cert és que ha estat l'últim escenògraf del Gran Teatre del Liceu.

A partir de 1956 fins al 1969 l'artista es dedicarà, com ja ho havia estat fent fins llavors, a la tasca docent, i l'any 1959 va obtenir la càtedra de Perspectiva de l'Escola de Belles Arts de Sant Jordi de Barcelona; i va publicar alguns llibres sobre art escenogràfic com *El ángulo maestro de la escenografía* o el *Tratado de Perspectiva*, obra encara bàsica avui per a aquells estudiants que volen acostar-se a aquesta matèria. És guardonat diverses vegades per la tasca realitzada en el món del teatre, i hi destaquen la medalla de plata pel mèrit al teatre, que li fou concedida per la Diputació de Barcelona l'any 1961, i el Premi Nacional d'escenografia de l'any 1985.

Josep Mestres continua a Catalunya el moviment realista escenogràfic fins als anys cinquanta, quan ja aquest moviment havia pràcticament desaparegut i apareixien ja noves tendències arreu d'Europa i també d'Espanya.

Quan a principis de la dècada dels

quaranta es planteja la situació de canvi de tendència en l'escenografia, tot aprofitant les noves tècniques i els corrents de llibertat d'expressió que tot just naixien, Josep Mestres segueix fidel als plantejaments heretats dels seus mestres i continua treballant amb la tradicional escenografia realista, cosa que el converteix en l'últim escenògraf realista.

Però no hem de veure en Mestres una actitud anticreativa, sinó tot el contrari, si Mestres continua fent realisme és perquè n'està encisat, conveçut de les possibilitats creatives d'aquest corrent estètic; hi ha en ell una lluita constant per millorar la tècnica i l'expressivitat de la seva obra. Es cert que Mestres critica molt durament i irreflexivament els moviments escenogràfics moderns, però no és menys cert que també foren objecte de la seva crítica aquells escenògrafs realistes que per motius de lucre es limitaren a fer pures còpies externes, fetes a correuita i sense cap esperit creatiu.

Recordem també que a partir de 1945, Josep Mestres treballà bàsicament per al Gran Teatre del Liceu, i aquest teatre, a l'igual que tots els teatres d'òpera europeus, era reaci a les innovacions, i continua mantenint les convencions escenogràfiques.

Així, doncs, Josep Mestres continua fent escenografia tradicional, però ho fa molt bé, de manera que la seva obra està a l'altura dels grans escenògrafs realistes com Salvador Alarma o Maurici Vilumara. D'altra banda, els escenògrafs més compromesos amb les noves tendències, a la dècada dels quaranta es troben fora del país i els que hi resten, com Morales, Batlle o Ferrer, es dediquen als gèneres lleugers i frívols del vodevil.

El realisme que fa Mestres Cabanes és, però, molt particular, ja que hi aporta qüestions d'estil, de tractament de l'espai, de la llum i de la perspectiva, propis d'un geni, que el diferencien dels altres escenògrafs. Les seves produccions wagnerianes per al Teatre del Liceu, tot i que segueixen les directrius marcades per Wagner, el qual gaudeix en aquell moment de tanta autoritat que ningú s'atreveix a contestar-lo, tenen aquell toc personal de clars-obscur, aquella màgia de l'espai al servei d'una concepció dramàtica sòlida que permet diferenciar el món èpic de les llegendes wagnerianes del món futil i alegre del vodevil.

Mestres Cabanes, però, ja no té deixebles que continuïn conreant la seva estètica i amb ell acaba, amb medalló d'or, l'escola realista catalana d'escenografia. □